

Kavēto maksājumu direktīvas ietekme uz komercdarījumiem

JURISTA PADOMS

Latvijā ir pieaugusi rēķinu apmaksas kavēšana uzņēmumu starpā. Par to liecina Eiropas maksājumu ziņojums (*European Payment Report*) (turpmāk – ziņojums), ko šā gada jūnijā publicēja *Intrum*¹. Ziņojumā secināts, ka 71% uzņēmumu Eiropā nav informēti par Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu Nr. 2011/7/ES par maksājumu kavējumu novēršanu komercdarījumos (turpmāk – direktīva), kuru Latvija pārņēma jau 2013. gadā. Tādēļ šajā rakstā skaidrots, kādas tiesības un pienākumus sniedz direktīva un kā tā tikusi ieviesta Latvijas tiesību aktos. Ikvienam uzņēmējam šis regulējums var būt noderīgs, lai risinātu attiecības ar parādniekiem.

Direktīvas mērķis un piemērošanas joma

Direktīva tika pieņemta, jo laikā neapmaksāti rēķini apgrūtina gan uzņēmuma iespējas ieguldīt līdzekļus savā attīstībā, gan paša uzņēmuma spējas norēķināties ar kreditoriem, tādējādi radot domino efektu rēķinu apmaksas ekosistēmā. Līdz ar to direktīvas galvenās prioritātes ir:

- saskaņot savstarpējos maksājumu termiņus starp uzņēmumiem un valsts pārvaldes iestādēm;
- ieviest fiksētus maksājumu termiņus;
- noteikt stingrākas pasākumus pret parādniekiem, lai atturētu viņus no maksājumu kavēšanas.

Lai īstenoto direktīvas mērķi, Latvija 2013. gada 23. jūnijā papildināja Civillikumu ar IV. apakšnodaļu „Nokavējums līgumiem par preces piegādi, pirkumu vai pakalpojuma sniegšanu” (turpmāk – nodaļa par nokavējumu komercdarījumu). Jāatzīst, ka nav īsti izprotams, kādēļ, ieviešot

direktīvu, Komerclikuma vietā tika papildināts tieši Civillikums, ņemot vērā, ka direktīva tiek piemērota piegādes, pirkuma vai pakalpojuma līgumiem, kur parādnieks nav patērētājs vai fiziska persona, kura neveic saimniecisko darbību. Direktīvas iekļaušana Civillikumā gan nemaina direktīvas piemērošanu. Ņemot vērā, ka dalībvalstīm ir neliela rīcības brīvība direktīvu ieviešanā savā nacionālajā tiesību sistēmā, turpmāk tiks analizēta tieši nodaļa par nokavējumu komercdarījumu.

Parādnieka atbildība pēc noklusējuma

Vispārēji saskaņā ar Civillikuma 1652. pantu nokavējums ar visām tā sekām iestājas, cita starpā, gadījumā, kad parādnieks palaidis garām termiņu, kas noteikts līgumā vai likumā. Nodaļa par nokavējumu komercdarījumos pēc būtības negroza šo pamatnostādni, tā vienkārši noteic konkrētu mak-

¹ *Intrum. European Payment Report 2019.*
Pieejams: <https://www.intrum.com/press/publications/european-payment-report/>.

**Kristers
Toms
Losāns,**
zvērīnātu
advokātu
biroja
**Ellex
Kļaviņš**
jaunākais
jurists

Par acīmredzami netaisnīgu samaksas termiņa pagarinājumu var uzskatīt tādu noteikumu, kura mērķis ir novilcināt saistības izpildi.

iepriekš minēto gadījumu iestāšanās brīža. Taču šādu iespēju var izmantot, ja neviena no pusēm nav publiska persona.

Otrkārt, arī šo 60 dienu termiņu puses var neievērot, ar nosacījumu, ka tas nav acīmredzami netaisns pret kreditoru. Gan nodaļa par nokavējumu komercdarījumos, gan arī direktīva nesniedz konkrētu atbildi, kāds samaksas termiņš ir acīmredzami netaisnīgs. Tomēr Civillikuma 1668.¹⁰ pantā ir norādīts, ka par acīmredzami netaisnīgu samaksas termiņa pagarinājumu var uzskatīt tādu noteikumu, kura mērķis ir novilcināt saistības izpildi. Turklāt noteikumi, kas paredz kreditora atteikšanos no likumiskajiem vai nokavējuma procentiem vai iepriekš novērtētajiem zaudējumiem, atzīstami par acīmredzami netaisniem.

Ņemot vērā, ka Latvijas normatīvajos aktos, izņemot konkurences un patērētāju tiesību aizsardzībā jomā, nepastāv regulējums par acīmredzami netaisniem līguma noteikumiem, tad, vērtējot šo jautājumu, būs jāņem vērā ārvalstu tiesu prakse par acīmredzami negodīgiem noteikumiem komercdarījumos un esošo rēķinu apmaksas praksi konkrētajā komercdarbības jomā, kas, domājams, varētu radīt dažādas interpretācijas un neskaidrības.

Nodaļa par nokavējumu komercdarījumos paredz stingrāku maksājumu termiņu regulējumu attiecībā ar publiskajām personām, kuru definīcija ir iekļauta Civillikuma 1668.¹ pantā, kas noteic, ka par publisku personu atzīstama valsts, pašvaldības, personu apvienības, iestādes, nodibinājumi, kuram piešķirta juridiskā personība, kā arī privāto tiesību juridiskas personas, kuras atbilst pasūtītāja kritērijiem saskaņā ar normatīvajiem aktiem publisko iepirkumu jomā vai publiskai institūcijai atbilstoši normatīvajiem aktiem sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu jomā.

Līgumos, kuros parādnieks ir publiska persona, samaksas termiņš nevar būt garāks par 30 dienām no Civillikuma 1668.² pantā minēto gadījumu iestāšanās brīža. Līdz ar to līgumos, kur parādnieks ir publiska iestāde, nav būtiski, vai samaksas termiņš pielīgts pašā līgumā, jo ar likumu ir noteikts, ka šādiem darījumiem piemēro Civillikuma 1668.² pantā noteiktos termiņus. Civillikuma 1668.⁷ pants dod tiesības līdzīgiem vienoties par atlīdzības samaksas termiņa pagarinājumu līdz 60 dienām arī gadījumā, kad parādnieks ir publiskais pasūtītājs, taču šādu atkāpei jābūt pamatotai ar

sājuma termiņu gadījumos, kad līdzēji nav vienojušies līgumā par maksājuma termiņu.

Tāpēc saskaņā ar Civillikuma 1668.² pantu, ja puses nav vienojušās līgumā par konkrētu maksājuma termiņu, tad parādnieka nokavējums ar visām tā sekām iestājas pats no sevis (pēc noklusējuma) gadījumos, kad parādnieks nav veicis samaksu 30 dienu laikā pēc:

- 1) rēķina vai cita līdzvērtīga maksājuma pieprasījuma saņemšanas dienas;
- 2) preces vai pakalpojuma saņemšanas dienas, ja rēķina vai cita līdzvērtīga maksājuma pieprasījuma saņemšanas laiks nav skaidri noteikts vai ja parādnieks ir saņēmis rēķinu vai citu līdzvērtīgu maksājuma pieprasījumu agrāk nekā precī vai pakalpojumu;
- 3) dienas, kurā veikta ar likumu vai lūgumu paredzēta pieņemšana vai pārbaude (apskate), lai noteiktu preces vai pakalpojuma atbilstību līguma noteikumiem, un parādnieks ir saņēmis rēķinu vai citu līdzvērtīgu maksājuma pieprasījumu.

Līdz ar to pēc direktīvas ieviešanas visiem komersantiem ir noteikti vienādi samaksas termiņi gadījumos, kad līdzēji nav vienojušies par samaksas termiņu līgumā. **Ja parādnieks neveic rēķina apmaksu 30 dienu laikā, tad iestājas nokavējums ar visām no tā izrietošajām sekām, izņemot gadījumā, ja parādnieks nav atbildīgs par nokavējumu.**

Līguma brīvības ierobežojumi

Nodaļa par nokavējumu komercdarījumos arī ierobežo līguma brīvību, paredzot, ka līgumā par preces piegādi, piegādes vai pakalpojuma sniegšanu samaksas termiņš nemaz nevar būt garāks par 30 dienām no iepriekš minēto gadījumu iestāšanās dienas. Nodaļa par nokavējumu komercdarījumos gan paredz atkāpes, kad līgumā noteiktais maksājuma termiņš var būt garāks. Pirmkārt, maksājuma termiņu līdzēji var brīvi noteikt līdz 60 dienām no

JURISTA
PADOMS

► saistības izpildes īpašo raksturu, kas ierobežo parādnieka iespējas samaksu veikt agrāk. Domājams, ka šāda ierobežojuma mērķis ir izvairīties no situācijas, kad publiskas personas izmanto savu statusu un novilcina saistību izpildi.

Līdz ar to līdzējiem ir ierobežotas tiesības līgumos par preču piegādi, pirkumu vai pakalpojumu sniegšanu pašiem brīvi noteikt samaksas termiņu.

Tieši likumiskie procenti ir jāaprēķina gadījumā, kad līgumā nav noteikts procentu apmērs.

Samērā vienkārši samaksas termiņu ir noteikt līdzējiem, kuri ir komersanti, taču gadījumos, kad parādnieks ir publiska persona, ir jābūt pamatotam attaisnojumam no publiskās personas puses, kādēļ tā objektīvi nespēj veikt maksājumu agrāk. Jāatzīmē, ka nodaļā par nokavējumu komercdarījumos noteiktie termiņi neliedz pusēm vienoties par samaksas veikšanu pa daļām.

Kreditora tiesības prasīt procentus

Nodaļa par nokavējumu komercdarījumos paredz, ka kreditoram, ja tas ir izpildījis saistības no savas puses, bet laikā nav saņēmis samaksu, ir tiesības bez atgādinājuma prasīt no parādnieka procentus nākamajā dienā pēc:

- līgumā noteiktās maksājuma dienas vai maksājuma termiņa beigu dienas;
- tam, kad iestājies viens no Civillikuma 1668.² pantā minētajiem termiņiem.

Jāatzīmē, ka Civillikuma 1668.³ un 1668.⁴ panta atšķirīgie formulējumi var radīt neskaidrības kreditoram par tā tiesībām prasīt procentus. Civillikuma 1668.³ pants noteic, ka kreditoram ir tiesības pieprasīt **nokavējuma procentus**, savukārt 1668.⁴ pants noteic, ka kreditoram no parādnieka, kurš ir publisks pasūtītājs, ir tiesības prasīt **likumiskos procentus (1765. p. 3. d.)**.

Nav izprotams, kādēļ likumdevējs ir lietojis atšķirīgus terminus atkarībā no parādnieka, jo direktīva šādu nodalījumu neparedz. Tieši likumiskie procenti ir jāaprēķina gadījumā, kad līgumā nav noteikts procentu apmērs. Turklāt Civillikuma 1765. panta otrā daļa noteic likumisko procentu likmi (8% virs procentu pamatlikmes gadā) par atlīdzību, kas nolīgta līgumā par preces piegādi, par pirkumu vai pakalpojumu sniegšanu.

Līdz ar to atšķirīgie formulējumi Civillikuma 1668.³ un 1668.⁴ pantā varētu tikt vērtēti kā nepilnība likumdošanas procesā, ieviešot direktīvu nacionālajā tiesību sistēmā. Kreditoram neatkarīgi no tā, vai parādnieks ir publiskā persona vai privātpersona, ir tiesības prasīt likumiskos procentus

no parādnieka 8% virs procentu pamatlikmes gadā par kavētu maksājumu.

Kompensācija par parāda atgūšanas izmaksām

Saskaņā ar Civillikuma 1668.⁹ pantu **kreditoram ir tiesības saņemt no parādnieka parāda atgūšanas izmaksas 40 eiro apmērā**. Turklāt šīs summas samaksa neatbrīvo parādnieku no pienākuma atlīdzināt visus zaudējumus, kādus kreditors cietis, ieskaitot izdevumus saistībā ar prāvu.

Minētā fiksētā summa uzskatāma par parādnieku disciplinējošu un preventīvu instrumentu, kuram tai skaitā ir sodoša funkcija. Tiesu praksē ir nostiprinājusies atziņa, ka prasītājam nav pienākuma pierādīt, ka tam patiešām ir radušies administratīvie izdevumi 40 eiro vērtībā saistībā ar parāda atgūšanu, jo parāda atgūšanas izmaksas ir maksājamas neatkarīgi no tā, vai kreditoram vispār ir radušies zaudējumi no nokavējuma, ņemot vērā, ka fiksētas summas maksāšanas pienākums saskaņā ar direktīvu iestājas jau nākošajā dienā pēc maksājuma kavējuma iestāšanās.²

Mulsinošs varētu būt Civillikuma 1668.⁹ pantā ietvertais formulējums, ka kreditoram ir pienākums atlīdzināt visus zaudējumus, kādus kreditors cietis, ieskaitot izdevumus saistībā ar prāvu. Šī norma nedod tiesības kreditoram prasīt visus zaudējumus 100% apmērā, kas tam radušies saistībā ar nokavējumu. Tas ir izskaidrojams ar direktīvas 19. apsvērumu, kas noteic, ka atgūšanas izmaksu kompensācija būtu jānosaka, neskarot valstu noteikumus, saskaņā ar kuriem attiecīgas valsts tiesa var piešķirt kreditoram kompensāciju par jebkādu papildu kaitējumu, kas saistīts ar parādnieka maksājuma kavējumu. Līdz ar to ir jāņem vērā gan speciālās Civillikuma normas par zaudējumiem, gan arī speciālās Civilprocesa likuma normas par izdevumu atlīdzināšanu. Piemēram, Civilprocesa likuma 44. pants detalizēti regulē, kādā apmērā tiek atlīdzināti izdevumi par advokāta palīdzību.

Secinājumi

Direktīva ietekmē līdzēju brīvību noteikt samaksas termiņu līgumos par preces piegādi vai pirkumu, vai pakalpojuma sniegšanu un noteic konkrētu samaksas termiņu gadījumos, kad līdzēji to šajos līgumos nav noteikuši.

Kaut gan katrs ceturtais uzņēmums ir labi informēts par savām no direktīvas izrietošajām tiesībām, tās vēl netiek plaši izmantotas. Tas skaidrojams gan ar to, ka valstis ir nav pietiekami informējušas sabiedrību par direktīvu, gan arī tādēļ, ka Civillikuma normas jau regulē atsevišķus jautājumus, kurus paredz direktīva.

Ikvienam komersantam būtu jāpārzina šis Civillikuma regulējums, jo tas ne tikai disciplinē parādniekus, bet sniedz instrumentus savlaicīgai parādu atgūšanai. E J P

JURISTA PADOMS

2 Eiropas Savienības tiesas 2018. gada 13. septembra spriedums lietā Nr. C287/17 *Česká pojišťovna a.s. pret WCZ, spol. s r. o.*, sk. arī Rēzeknes tiesas 2018. gada 22. februāra spriedumu lietā Nr. C-0277-18.

Materiāls tapis sadarbībā ar

Ellex®
Klavins